

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
המחלקה לחינוך

"לא בבית ספרנו": התמודדות עם אירועים בעלי אופי מיני במערכת החינוכית

Sexual assault: educational prevention and intervention

מס' קורס : 12920246

מועד : סמסטר ב', תשע"ו

שם המרצה : דר' תמר איצקסון

מועד הקורס : יום רביעי 1800 – 16:00, שעת קבלה : ימי רביעי, בתיאום מראש

יצירת קשר : icekson@post.bgu.ac.il, 0547488141

יעדי ההוראה :

הקורס יעסוק בנושא של פגיעה מינית בקרב ילדים ובני נוער, תוך התמקדות במסגרת בית ספרית. בקורס נבחן מהי התפתחות מינית נורמטיבית ותקינה לעומת פגיעה מינית. בהמשך נדון בהשלכות הפגיעה, תוך התמקדות בפגיעה מתמשכת בילדות, ובגיל ההתבגרות. נעסוק בהקשר החברתי-תרבותי ובגורמים אפשריים לתופעה. אחד התחומים בהם נעסוק במהלך הקורס הוא הדואליות של העיסוק במיניות במערכות חינוכיות כיום בישראל. מצד אחד קיימות עדויות רבות לחשיפה הולכת וגוברת לתכנים מיניים בקרב ילדים ובני נוער (תקשורת, פורנוגרפיה, רשתות חברתיות), המרמזות על ליברליות ועיסוק פתוח יותר בנושא. מן העבר השני, צף ועולה אתגר ממשי בשיח פתוח בין מבוגרים לילדים בנושא המיניות בכלל וטיפול באירועים בעלי אופי מיני בפרט. צוותים חינוכיים, בייחוד בתפקידים ייעוציים מוצאים את עצמם פעמים רבות במצב של העדר ידע מספיק, חוסר הכרות עם מורכבות התופעה ותחושות חוסר אונים. מכאן, נקדיש חלק מהקורס לסקירת דרכי ההתמודדות שלנו כאנשי חינוך עם התופעה, תוך חשיפה לאפשרויות סיוע, טיפול ותמיכה ראשוניות. בקורס יוצג ידע עדכני מהמחקר ומהשדה, וינתן מרחב והזדמנות להתלבטות ובדיקה של העמדות והתחושות אל מול מציאות מורכבת זו, ואף כלים לעבודה פרקטית בתחום. במהלך המפגשים נשמע עדויות של נפגעות ונפגש עם אנשי מקצוע מומחים בתחום כגון מסל"ן, שפ"י וכו'.

דרישות הקורס

1. השתתפות פעילה ותרומה משמעותית במהלך השיעורים. ניתן להעדר עד 2 מפגשים בלבד במהלך הסמסטר באישור מוקדם של המרצה. השתתפות פעילה היא תנאי מקדים להגשת עבודת הסיכום בקורס.
2. כתיבת "יומן מסע" : הגשת 3 דו"חות רלפקטיביים לאורך הסמסטר. הדוחות הם אישיים ויתמקדו בחוויה האישית של הלומדים ביחס לחומר הנלמד. הסיכום יהיה אישי ויהיה בהיקף שבין חצי עמוד לעמוד. הגשת 3 דוחות היא תנאי מקדים להגשת עבודת הסיכום בקורס.

3. עבודה מסכמת: במסגרת הקורס תדרשו לבחור אוכלוסיית יעד, לתכנן עבורה מפגש או סדרת מפגשים העוסקים באחד מנושאי הקורס, תוך התאמה לצרכי הקבוצה, ולהעביר אותה באחת המסגרות החינוכיות/חברתיות עימן יש לכן קשר. במהלך ההתנסות תדרשו לתעד את החוויות שלכן בכתב ולשתף את שאר העמיתים/ות בחוויות הנחיית המפגש. עבודה הסיכום תשקף את תהליך הבנייה של המפגש בשדה תוך ניתוח מקיף של ההתנסות. בתום הקורס עליכן להגיש עבודה מסכמת בכתב (לא יותר מ- 12 עמודים) שבה תציגו את הפרויקט (האתגר, מטרות ההתערבות, מסגרת ההתערבות, סיכום המפגש/ים, ותובנות אישיות). דרישות העבודה יפורטו בקובץ נפרד. העבודה תכתב בזוגות.
4. עבודת אמצע: עבודה זו משמשת כשלד לעבודת הסיכום בקורס ומהווה נדבך בבנייתה והעברתה בפועל. עבודת האמצע תכתב בזוגות תכלול: נושא המפגש המתוכנן, מדוע בחרנו לעסוק דווקא בנושא זה? סקירה תמציתית אודות האוכלוסיה המיועדת, הערכת צרכים, שותפים פוטנציאליים, ידע מקדים, רציונאל, רקע ספרותי (תיאורטי/מחקרי) קצר, מטרת המפגש אותו תעבירו, מטרות משנה, כלים ומתודות, והתייחסות אישית לתהליך. **מועד הגשת עבודת האמצע: יום ד' 6.4.2016**

דרישות והרכב ציון הקורס:

נוכחות % חובה (ניתן להעדר עד 2 מפגשים, תנאי מקדים להגשת עבודה מסכמת)
 עבודות 10% עבודת אמצע, 90% עבודה מסכמת
 סה"כ 100%

רשימה ביבליוגרפית:

- מה בין התפתחות מינית תקינה ופתולוגית בקרב ילדים: מהו מהלך ההתפתחות המינית התקינה בקרב ילדים? מה רצוי, תקין ונורמאלי? מהי ההתבגרות המינית התקינה בקרב מתבגרים?
 קוונה ג'ונסון, ט. (1996). הבנת ההתנהגות המינית של ילדים - מה טבעי ובריא? הוצאת דרום פסדינה: קליפורניה. פרקים 1-2 (עמודים 17-42).
 - פגיעה מינית בהקשר תרבותי-חברתי
 כיצד ניתן להבין את התופעה בהקשר החברתי-תרבותי? (תקשורת, שפה, מערכת החוק, וכו').
 נדון באופן שבו הבניות מיגדריות מעצבות את תפיסת המיניות של בנים ושל בנות. נלמד על גישות פמיניסטיות וכיצד הן מסבירות את התופעה.
 הרמן, ג'. (1994). טראומה והחלמה. הוצאת עם עובד. עמודים 13-49.
 - התנהגות מינית בעייתית מהי?
 מהי התנהגות מינית פוגענית ומהי פגיעה מינית? כיצד מוגדרות? מה מבחין בין ובין דפוסי אלימות אחרים? מה שכיחות התופעה בארץ ובעולם ומה מאפייניה?
 קוונה ג'ונסון, ט. (1996). הבנת ההתנהגות המינית של ילדים - מה טבעי ובריא? הוצאת דרום פסדינה: קליפורניה. פרקים 3-5 (עמודים 43-95).
- הילי כוכבי, משחקים אסורים, הד החינוך מארס-אפריל 2005.

גור, ע. (2014). *נערות בסיכון*. פורסם באתר האינטרנט "חכמת נשים".

Stoltenborgh, M., H. van IJzendoorn, M., Euser, E., M, & Bakermans-Kranenburg, J. M., (2011). A Global Perspective on Child Sexual Abuse: Meta-Analysis of Prevalence around the World. *Child Maltreatment*, DOI: 10.1177/1077559511403920.

4. השלכות פגיעה מינית

מהם סימני הזיהוי לפגיעה בילדות? מהן ההשלכות של פגיעה מינית בילדות ובגיל ההתבגרות? נדון בהשלכות השליליות, כמו גם בצמיחה פוסט-טראומטית.

גור, ע. (2002). *השלכות נפשיות ארוכות טווח בנשים נפגעות תקיפה מינית*. תמצית הרצאה יום עיון גליל מערבי.

רונית ל. (ניתן), (2006). עדות אישית. שימרו עליי. בתוך "לא בבית ספרנו", מבט על פעילות מרכזי הסיוע בקרב ילדים ובני נוער במערכת החינוך בישראל. הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל.

זליגמן, צ. (2004). מבוא לגילוי עריות: אין אמת, ואין חסד, ואין רחמים. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו: סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 15-40). תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

5. פגיעה מינית במערכות חינוכיות

עד כמה התופעה נפוצה? מה המאפיינים? נדון במורכבות של פגיעה המתרחשת בתוך מערכת חינוכית. כך למשל מה קורה כאשר הקורבן והתוקף לומדים באותה כיתה? נבחן מהן העמדות של הורים, מורים וצוותי הנהלה כלפי התופעה.

Attar-Schwartz S. (2009). Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation, and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79, 407–420. 10.1037/a0016553

זוהר, ע. (2006). מבט על הטרדות מיניות בתי ספר בישראל. בתוך "לא בבית ספרנו", מבט על פעילות מרכזי הסיוע בקרב ילדים ובני נוער במערכת החינוך בישראל. הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות ולנפגעי תקיפה מינית בישראל. עמודים 13-19.

לרר ש. ואיצקסון ת. (2008). לבד בכיתה. בתוך *דו"ח אלימות מינית בישראל 2008*, הוצאת איגוד מרכזי הסיוע לנפגעות תקיפה מינית בישראל. עמודים

6. התנהגות פוגעת מינית במדיה אלקטרונית (ובכלל)

נעסוק בדפוסי פגיעה חדשים ובהשלכותיהם כגון: חשיפה לפורנוגרפיה, וביריונות ברשת (רשתות חברתיות). נשאל עד כמה פער בין הדורות (מבוגרים - בני נוער) בשימוש במדיה אלקטרונית הינו חסם וכיצד ניתן להפוך אותו להזדמנות להתמודדות מיטבית?

7. היבטים בטיפול פרטני + עקרונות סיוע

נעסוק בעקרונות הסיוע המיטבי הפרטני, ביניהם יצירת סביבה בטוחה, החזרת האמון, אמפתיה, העדר שיפוטיות. נשאל מהם הקווים המנחים במתן סעד ראשוני ובליווי מתמשך. נעסוק בדרכי התגובה המתאימות לאירועים בעלי אופי מיני: חינוכית, טיפולית וחוקית.

טיפול נפשי בקטינים נפגעי פגיעה מינית – מסלולי טיפול באחריות משרדי הממשלה. דו"ח מרכז המידע והמחקר של כנסת ישראל, 2014.

שוורצברג, ש., וזומר, א. (2004). חשיפת הסוד : גורמים מעודדים ומעכבים את גילוי סוד הפגיעה בקרב קורבנות התעללות מינית בילדות. בתוך צ. זליגמן וז. סולומון (עורכות). *הסוד ושברו : סוגיות בגילוי עריות*. (עמודים 82-103). תל אביב : הוצאת הקיבוץ המאוחד.

8. היבטים בהתערבות מערכתית

נכיר עקרונות לבנייה ויישום של תוכניות התערבות חינוכיות, ונדון בדרכים לבחינת האפקטיביות שלהן.

Bolen R. M. (2003). Child sexual abuse: Prevention or promotion? *Social Work*, Vol. 48 (2), 174-185.

(תירגמה וסכמה : עירא הררי)

9. איפה אני בסיפור הזה?

המפגש האישי עם הנושא ילווה אותנו לאורך הקורס כולו ובמהלכו נבחן מתי ואיפה כדאי לשאול את השאלות? האם יש דרך טובה יותר לשאול? ועד כמה אנחנו מוכנים לשמוע את התשובות?

10. העברה נגדית וטראומטיזציה משנית בקרב אנשי מקצוע

פרלמן, ל.א., סאקוויטן, ק.ו. (2004). המטפל בסכנה : טראומטיזציה מכלי שני. בתוך זליגמן, צ., סולומון, ז. (עורכות), *הסוד ושברו : סוגיות בגילוי עריות*. עמ' 393-409. תל אביב, הוצאת הקיבוץ המאוחד.

קריאת רשות והרחבה מומלצת:

אילון, ע. (1999). *התעללות בילדים במשפחה*. מכון הנרייטה סאלד, ירושלים.

אנטונובסקי, א. (1998). המודל הסלוטוגני כתיאוריה מכוונת בקידום הבריאות. *מגמות*, לט (1-2), 170-180.

בראונמילר, ס. (1980). בניגוד לרצוננו : גברים, נשים ואונס. גבעתיים : הוצאת השני בשיתוף זמורה-ביתן מודן.

שגיא, ש., ודותן, נ. (2001). משאבי התמודדות של ילדים שנפגעו במשפחתם, *מגמות*, 1-2, 218-235.

או באנגלית :

Sagy, S. & Dotan, N. (2001). Coping resources of maltreated children in the family: A salutogenic approach. *Child Abuse and Neglect*, 25 (11), 1463-1480.

גולדשטיין, ש. ולאור, ר. (2008-9). היבטים ביןתרבותיים והשפעתם על אנשי מקצוע בהקשר של איתור ילדים נפגעי התעללות והזנחה וחובת דווח. *משפחה במשפט*.

קמיר, א. (2009). "זה מטריד אותי : לחיות עם החוק למניעת הטרדה מינית". ירושלים : הוצאת הקיבוץ המאוחד והוצאת כרמל. פרק 1 (עמודים 23-25), פרקים 6-8 (עמודים 117-160).

Abu Baker, K. (2006). *Sexual Abuse against children in the Arab society: The problem and its treatment*. Shfar-Am, Al- Mashreq Print House (in Arabic).

- Elbdour, S., Abu Bader, S., Onwuegbuzie, A. J., Abu Rabia, A., & El-Assam, S. (2006). The scope of sexual, physical and psychological abuse in a Bedouin- Arab community of female adolescents: The interplay of racism, urbanization, polygamy, family honor, and social marginalization of women. *Child Abuse and Neglect*, 30, 215-229.
- Haj- Yahia, M. M. & Abdo- Kaloti, R. (2003). The rates and correlates of the exposure of Palestinian adolescents to family violence: Toward an interactive-holistic approach. *Child abuse and neglect*, 27 (7). 781.
- Haj-Yahia, M. M. & Tamish S. (2001). The rates of child sexual abuse and its psychological consequences, as revealed by a study among the Palestinian university students. *Child abuse and neglect*, 25 (10). 1303
- Shalhoub-Kevorkian, N. (1999). The politics of disclosing female sexual abuse: a case study of Palestinian society. *Child abuse & Neglect*, 13, 1275-1293.
- Strauss, M. A. & Kantor, G. K. (2005). Definition and measurement of neglectful behavior: some principles and guidance. *Child Neglect and Abuse*, 29, 19-29.
- Zeira, A.; Astor A.R. and Benbenishty, R. (2002). Sexual Harassment in Jewish and Arab public Schools in Israel. *Child abuse & Neglect*, 26, 149-166.